

Modeling the Structural Relationships of Psychological Resilience after Divorce Based on the Intimacy with the Quran with the Mediation of the Meaning of Life among Divorced Individuals

Saeed Pireinaladin^{1✉}, Ali Rezaeisharif², and Ali Sheykholeslami³

1. Corresponding Author, Department of Counseling, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Email: pireinaladin@gmail.com

 0000-0003-2479-7811

2. Department of Counseling, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Email: rezaisharif@yahoo.com

 0009-0003-3502-8575

3. Department of Counseling, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Email: a_sheikholslami@yahoo.com

 0000-0002-7700-7206

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received 4 January 2026

Received in revised form

24 February 2026

Accepted 16 March 2026

Available online 4 April 2026

Keywords:

intimacy with the Quran,
psychological resilience,
meaning of life,
divorce.

Objective: The present study aimed to investigate the mediating role of meaning in life in the relationship between the intimacy with *the Quran* and psychological resilience after divorce among divorced individuals.

Method: This study was conducted using a non-experimental descriptive-correlational method with a structural equation modeling approach. The population included divorced individuals living in Alborz province in 2023/2024. 200 people participated in this study through the convenience sampling using an online call distributed in virtual groups related to family and divorce. Data were collected using standard questionnaires of Khademi's (2010) intimacy with *the Quran*, Steger et al.'s (2006) meaning of life, and Connor' and Davidson's (2003) resilience and analyzed using Pearson correlation coefficient and path analysis in SPSS-22 and AMOS-23 software.

Results: The findings showed that the intimacy with *the Quran* ($r=0.287$, $P<0.01$) and the meaning of life ($r=0.629$, $P<0.01$) had a positive and significant relationship with psychological resilience. Also, the meaning of life fully mediated the intimacy with *the Quran* and psychological resilience after divorce ($P<0.01$).

Conclusions: The results showed that the intimacy with *the Quran* can enhance the psychological resilience of divorced individuals in facing post-divorce challenges by strengthening the meaning of life. Accordingly, utilizing Quranic teachings and strengthening the meaning of life can be effective in designing educational, counseling, and psychological interventions with the purpose of reducing the psychosocial consequences of divorce, promoting adjustment, and improving the quality of life of divorced individuals.

Cite this article: Pireinaladin, S., Rezaeisharif, A., & Sheykholeslami, A. (2026). Modeling the Structural Relationships of Psychological Resilience after Divorce Based on the Intimacy with the Quran with the Mediation of the Meaning of Life among Divorced Individuals. *The Islamic Journal of Women and the Family*, 14(1), 7 - 25 <https://doi.org/10.22034/ijwf.2025.20509.2395>

© Author(s) retain the copyright and full publishing rights.

DOI: <https://doi.org/10.22034/ijwf.2025.20509.2395>

Publisher: Al-Mustafa International University.

Introduction

Divorce is one of the most important stressful events in life, which is associated with extensive psychological, emotional and social consequences, and increases the risk of depression, mental disturbance, reduced adaptation and loss of quality of life in divorced people (Kord Zangeneh and Ghasemi Ardahaei, 2023; Hin & et al, 2025). In such circumstances, psychological resilience as one of the most important protective factors plays an essential role in people's adaptation to post-divorce conditions (Tahvilian & et al, 2023). Studies have shown that religious and spiritual factors, especially the intimacy with *the Quran*, can increase the capacity to deal with life crises by creating hope, mental peace, and rebuilding the meaning system of life (Ghaderi & et al, 2022; Lundmark and Ruddock, 2025). On the other hand, based on Frankl's theory of meaning therapy (1969), the meaning of life is one of the most important psychological resources in facing difficult situations and can play an important mediating role in transforming spiritual resources into adaptive outcomes.

Despite the available evidence about the relationship between religious variables, spirituality and resilience, the role of the mediator of the meaning of life in the relationship between the intimacy and *the Quran* and psychological resilience after divorce has been less investigated. Therefore, the current research was conducted with the aim of testing the structural model of relationships among the intimacy with *the Quran*, the meaning of life and psychological resilience among people who have experienced divorce.

Method

The present study, which is fundamental in terms of purpose and descriptive-correlational in terms of method, uses the Structural Equation Modeling (SEM) approach. The population included all divorced individuals residing in Alborz province in 2023-2024. Sampling was carried out by the convenience method using an online call distributed in active social network groups related to the field of family and divorce. Initially, 200 people entered the study, and after removing 25 incomplete questionnaires, the data of 175 people were used in the final analysis. The inclusion criteria for the research included having experience of divorce, at least 2 years after divorce, not remarrying after divorce, being literate, and being able to answer online questionnaires, and willingness to participate in the study. The exclusion criteria also included remarriage, returning to the previous marriage, a history of divorce less than 2 years, and unwillingness to continue cooperation.

Data were collected using the questionnaires of Khademi's (2010) intimacy with *the Quran*, Steger and et al.'s (2006) meaning of life, and Connor' and Davidson's (2003) resilience. Data analysis was performed using Pearson correlation coefficient and structural equation modeling in SPSS-22 and AMOS-23 software.

Results

From a total of 200 questionnaires collected, after eliminating 25 incomplete questionnaires, data from 175 people were analyzed. Of these, 40% had children and 60% did not have children. The highest educational frequency was related to the diploma and postgraduate diploma group (32.6%), and the highest age frequency was related to the 31 to 41 year old group (39.4%). The mean $\pm$ standard deviation of psychological resilience scores was 35.14 ± 72.9 , meaning of life was 31.38 ± 86.7 , and the intimacy of *the Quran* was 34.27 ± 11.83 . The results of the Kolmogorov-Smirnov test showed that the data distribution of all three variables was normal ($P < 0.05$). In addition, the intimacy with *the Quran* had a positive and significant relationship with psychological resilience ($r = 0.287$, $P < 0.01$) and the meaning of life ($r = 0.205$, $P < 0.01$), and a positive and significant correlation was also observed between the meaning of life and resilience ($r = 0.629$, $P < 0.01$). The results of structural equation modeling showed that the intimacy with *the Quran* had a significant direct effect on the meaning of life ($\beta = 0.205$), but its direct effect on resilience was not significant. In contrast, the intimacy with *the Quran* had a significant indirect effect on psychological resilience through the meaning of life ($\beta = 0.613$), and the meaning of life played a full mediating role in this relationship. Also, the meaning of life had a significant direct effect on resilience ($\beta = 0.102$). The model fit indices were also favorable ($\chi^2/df = 1.325$, GFI=0.99, AGFI=0.99, CFI=0.99, NFI=0.98, RMSEA=0.043).

Conclusions

The findings of this study showed that although the intimacy with *the Quran* did not have a significant direct effect on psychological resilience after divorce, it indirectly improved the resilience of divorced individuals by strengthening the meaning of life. This finding indicates that the role of religious resources in psychological adjustment is realized through the formation of meaning, purposefulness, and cognitive reconstruction of the experience of divorce rather than through a direct effect. Within this framework, the meaning of life acts as a psychological mechanism for transmitting the effect of the intimacy with *the Quran* on resilience.

From a theoretical perspective, the findings of the present study are consistent with Frankl's (1969) view on the role of meaning in facing the inevitable suffering of life, as well as with the studies of Melncuk (2025) and Adzim and et al. (2024); in the sense that spiritual resources can improve mental health when they increase the sense of meaning, purposefulness, and coherence in life. The results of the study are also consistent with the findings of Leaman and et al. (2024) and Lundmark and Ruddock (2025), indicating that religious and spiritual factors increase the adaptive capacity of individuals in the face of traumatic events by strengthening psychological resources.

From an applied perspective, the results of this study indicate that combining Quranic teachings with interventions based on strengthening the meaning of life can be used in the design of counseling, psychological, and rehabilitation programs specifically for divorced

individuals. Such interventions can help reduce the psychological consequences of divorce, increase resilience, adapt to new conditions, and improve the quality of life of this group.

However, the findings should be interpreted in light of the limitations of the study, including the use of convenience sampling, the limitation of the study population to divorced individuals in Alborz province, and the use of self-report instruments. Therefore, it is suggested that future research, using more diverse samples, longitudinal designs, and mixed methods, examine the mechanisms of the effect of religious and spiritual resources on post-divorce resilience more closely.

Author Contributions

All authors participated equally in the design of the study, writing the article, and editing the final versions.

Data Availability Statement

Data are available from the authors upon request.

Acknowledgements

The authors sincerely appreciate all the respected participants who cooperated with the researchers in conducting this study.

Ethical Considerations

The authors emphasize that all ethical principles have been observed in conducting and publishing this research. This has been confirmed by all authors. Cases such as falsification of data, distortion of results, plagiarism, and any other unethical behavior have been strictly avoided in this study.

Funding

This study was conducted without receiving any financial support from government, commercial, or non-profit organizations.

Conflict of Interest

The authors declare that there are no conflicts of interest in connection with this study. In other words, there were no financial or personal interests that could affect the results of the study.

مدل یابی روابط ساختاری تاب‌آوری روان‌شناختی پس از طلاق براساس انس با قرآن با میانجی‌گری معنای زندگی در افراد مطلقه

سعید پیرعین‌الدین^{۱*}، علی رضایی شریف^۲ و علی شیخ‌الاسلامی^۳

۱. نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری مشاوره، گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. رایانامه: pireinaladin@gmail.com

۲. استاد گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. رایانامه: rezaiisharif@yahoo.com

۳. استاد گروه مشاوره، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. رایانامه: a_sheikholslamy@yahoo.com

چکیده

اطلاعات مقاله

هدف: پژوهش حاضر باهدف بررسی نقش میانجی معنای زندگی در رابطه بین انس با قرآن و تاب‌آوری روان‌شناختی پس از طلاق در افراد مطلقه انجام شد.

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

روش پژوهش: پژوهش حاضر به روش غیر آزمایشی از نوع توصیفی - همبستگی با رویکرد مدل‌یابی معادلات ساختاری انجام شد. جامعه آماری شامل افراد مطلقه ساکن استان البرز در سال‌های ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بود. تعداد ۱۷۵ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس و از طریق فراخوان آنلاین در گروه‌های مجازی مرتبط با خانواده و طلاق در این پژوهش شرکت نمودند. داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه‌های استاندارد انس با قرآن خادمی (۱۳۸۹)، معنای زندگی استگر و همکاران (۲۰۰۶) و تاب‌آوری کانر و دیویدسون (۲۰۰۳) گردآوری شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر با مدل‌یابی معادلات ساختاری در نرم‌افزارهای SPSS۲۲ و AMOS۲۳ انجام شد.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۰/۰۴
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۲/۰۵
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۲۵
تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۱/۱۵

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که انس با قرآن ($r=0/287, p<0/05$) و معنای زندگی ($r=0/629, p<0/05$) با تاب‌آوری روان‌شناختی رابطه مثبت و معنادار دارند. همچنین، معنای زندگی رابطه بین انس با قرآن و تاب‌آوری روان‌شناختی پس از طلاق را به‌طور کامل میانجی‌گری کرد ($p<0/05$).
نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد که انس با قرآن از طریق تقویت معنای زندگی می‌تواند تاب‌آوری روان‌شناختی افراد مطلقه را در مواجهه با چالش‌های پس از طلاق ارتقاء دهد. براین‌اساس، بهره‌گیری از آموزه‌های قرآنی و تقویت معنای زندگی می‌تواند در طراحی مداخلات آموزشی، مشاوره‌ای و روان‌شناختی باهدف کاهش پیامدهای روانی-اجتماعی طلاق، ارتقای سازگاری و بهبود کیفیت زندگی افراد مطلقه مؤثر باشد.

کلیدواژه‌ها:
انس با قرآن،
تاب‌آوری روان‌شناختی،
معنای زندگی،
طلاق.

استناد: پیرعین‌الدین، سعید؛ رضایی شریف، علی؛ و شیخ‌الاسلامی، علی (۱۴۰۵). مدل‌یابی روابط ساختاری تاب‌آوری روان‌شناختی پس از طلاق براساس انس با قرآن با میانجی‌گری معنای زندگی در افراد مطلقه. *پژوهشنامه اسلامی زنان و خانواده*، ۱۴(۱)، ۷-۲۵. <https://doi.org/10.22034/pzj.2025.20509.2395>

مقدمه

طلاق^۱، یک رویداد آسیب‌زا در زندگی است که بر سلامت جسمانی و روانی فرد تأثیر منفی می‌گذارد و بر ابعاد مختلف زندگی افراد درگیر در رابطه نیز تأثیرگذار است. (کرد زنگنه و قاسمی اردهایی، ۱۴۰۲؛ هین و همکاران، ۲۰۲۵)^۲ این پدیده به دلیل همراهی با فقدان و سوگ عمیق، منجر به افزایش شیوع افسردگی، بروز بیماری‌های روان‌تنی و حتی مرگ‌ومیر در افراد مطلقه نسبت به متأهلین می‌شود (صالح بیگی و همکاران، ۱۴۰۳؛ استروبی و استروبی، ۲۰۲۱)^۳؛ هین و همکاران، ۲۰۲۵). با توجه به این چالش‌ها، افراد مطلقه، همانند کسانی که با انواع فقدان مواجه می‌شوند، نیازمند تقویت تاب‌آوری روان‌شناختی برای حفظ سلامت روان و سازگاری با شرایط جدید هستند (تحویلیان و همکاران، ۲۰۲۳).

تاب‌آوری^۴ مفهومی روان‌شناختی است به معنای توانایی افراد در مقابله با شرایط غیرمنتظره و دشوار زندگی. این مفهوم شامل سرسختی در برابر استرس، بازگشت به حالت عادی و تلاش برای ادامه زندگی در شرایط ناگوار است. (رائو و همکاران، ۲۰۲۴)^۵ در حوزه روان‌شناسی، تاب‌آوری یکی از ارکان مهم سلامت روانی است و به توانایی فرد در برقراری تعادل بیولوژیکی، روان‌شناختی و معنوی در مواجهه با شرایط بحرانی و ترمیم خود اشاره دارد (خانجانی، ۱۴۰۲). مطالعات نشان داده‌اند که استفاده از سبک‌های مقابله‌ای سازگارانه می‌تواند افراد را مستعد رشد پس از آسیب کند و در مواقع دشواری، به‌مثابه یک میانجی سازگاری با اضطراب و افسردگی ناشی از طلاق عمل کند (عیسی نژاد و علیزاده، ۱۳۹۹؛ فرست^۶، ۲۰۲۴). به عبارت دیگر، افراد با سطح بالای تاب‌آوری قادرند در مراحل مختلف زندگی با مشکلات سازگار بهتری داشته باشند، از سطح بالای رضایت‌مندی برخوردار باشند و در برابر عوامل تنش‌زا مقاومت نشان دهند (سجاد و تاکور، ۲۰۲۵)^۷؛ فروزنده و انتظاری، ۱۳۹۹).

افراد در مواجهه با تنش‌های جسمانی و روحی، از مکانیسم‌های مختلفی برای سازگاری استفاده می‌کنند. باورهای دینی یکی از این مکانیسم‌هاست که انعطاف‌پذیری فرد را در مواجهه با مشکلات و عوارض بیماری‌های مزمن افزایش می‌دهند (لوندمارک و رادوک، ۲۰۲۵)^۸؛ احمدی و همکاران، ۲۰۲۳). آموزه‌های دینی، در سطح راهبردی و عملیاتی، به افراد کمک می‌کند تا با چالش‌ها کنار بیایند و فنونی برای غلبه بر آنها فراهم آورند (خطیب و همکاران، ۱۴۰۱). محققان نشان داده‌اند که مذهب یکی از عوامل اصلی مؤثر بر ارتقای تاب‌آوری پس از طلاق است (لیمن و همکاران، ۲۰۲۴)^۹. اُنس باقرآن که یک مؤلفه دینی کلیدی است و شامل ارتباط فعال با متن قرآن از طریق قرائت، تدبر در آیات و به‌کارگیری آموزه‌های آن در زندگی روزمره است، می‌تواند به‌طور مستقیم برافزایش تاب‌آوری روان‌شناختی افراد در مواجهه با چالش‌های زندگی تأثیر بگذارد (قادری و همکاران، ۱۴۰۱). تجربیات عینی و مطالعات اجتماعی نشان داده‌اند که افراد پرورش‌یافته با آموزه‌های دینی و اخلاقی، توانایی بیشتری در مدیریت شرایط دشوار دارند (بلد و کازمارک، ۲۰۲۴)^{۱۰}؛ لیمن و همکاران، ۲۰۲۴). جعفری، مطیع و حاجی اسماعیلی (۱۴۰۱) در پژوهشی رابطه بین سطح امید به زندگی مبتنی بر ابعاد چهارگانه اُنس باقرآن، تفکر معطوف به زمان، تفکر مثبت و نشاط درونی و قرائت قرآن کریم را بررسی کردند. یافته‌های آنها نشان داد که قرائت و اُنس باقرآن به بهبود حرکت خانواده‌ها به سمت الگوی خانواده متعالی کمک می‌کند. همچنین، مطالعات پزشکی نشان می‌دهد که عقاید

1. divorce

2. Hine, B., & et al

3. Stroebe, W., & Stroebe, M. S.

4. Resilience

5. Rao, G. P., & et al

6. First, J. M.

7. Sajjad, A., & Thakur, S.

8. Lundmark, M., & Raddock, E.

9. Lyman, E. M., & et al

10. Błąd, M., & Kaczmarek, P.

دینی در حفظ امید بیماران و ایجاد انگیزه شفا یافتن، به‌ویژه در موقعیت‌های بحرانی نقش مؤثری دارد (نورمحمدی، ۱۴۰۰). بشارت و حسینی (۱۴۰۱) گزارش کردند که اعمال و باورهای مذهبی با بهبود سلامتی، توان مقابله با بیماری و حفظ آرامش روانی در شرایط استرس‌زا مرتبط است. درمجموع، عوامل دینی و معنوی، به‌ویژه انس با قرآن، می‌توانند نقش محوری در ارتقای سلامت جسمانی و روانی افراد ایفا کنند. این موضوع در مواجهه با چالش‌های زندگی پس از طلاق اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا افراد می‌توانند از این منابع برای حفظ انگیزه، امید و بهبود کیفیت زندگی خود استفاده کنند.

در سال‌های اخیر، علاقه به مطالعه تأثیر معنویت بر سلامتی و بیماری به‌طور چشمگیری افزایش یافته است. این اهمیت با توجه به نقش سلامت معنوی در ابعاد چهارگانه سلامت تعریف‌شده که توسط سازمان بهداشت جهانی تعریف شده و شامل سلامت جسمانی، روانی، اجتماعی و معنوی است، برجسته‌تر شده است. سلامت معنوی به‌مثابه ارتباط یکپارچه و متعادل با نیروهای داخلی و خارجی، از طریق ثبات در زندگی، صلح درونی، هماهنگی و احساس ارتباط عمیق با خویش، خدا، جامعه و محیط تعریف می‌شود. (شکوهی و همکاران، ۱۳۹۹؛ خوش‌رو و همکاران، ۱۴۰۲) مطالعات نشان می‌دهد که معنویت و بهزیستی معنوی نه‌تنها تعیین‌کننده ابعاد مختلف سلامت روانی، جسمانی و هیجانی است، بلکه میزان شادکامی و بهزیستی روان‌شناختی در آینده را نیز پیش‌بینی می‌کند (کوندال و همکاران، ۲۰۲۴). این مفهوم به ادراک فرد از هدفمندی، ارزشمندی و جهت‌گیری کلی زندگی اشاره دارد (فرانکل، ۱۹۶۹).

نظریه معنا درمانی فرانکل (۱۹۶۹) سه بُعد اصلی را برای معنا در زندگی برجسته می‌کند: هدفمندی (وجود هدف‌های واضح)، اهمیت (اعتقاد به ارزش زندگی) و انسجام (درک منطقی از موقعیت‌های زندگی). بر اساس این دیدگاه، معنا در زندگی مانند یک ضربه‌گیر عمل می‌کند که وجود آن به افراد کمک می‌کند تا با استرس‌های محیطی به‌خوبی مقابله کنند (ملنچوک^۲، ۲۰۲۵). در مقابل، کاهش احساس معنا منجر به ایجاد احساسات منفی و ناامیدی می‌شود. فرانکل (۱۹۶۹) تأکید می‌کند که حتی در شرایط دشوار، انسان قادر است به جستجوی معنا بپردازد و وجود معنا کیفیت زندگی را بهبود می‌بخشد. این معنا، با توجه به شرایط فردی، شامل ارزش‌ها و اهداف شخصی است و ویژگی برجسته آن، نشاط در زندگی است (فرانکل، ۱۹۶۹؛ ملنچوک، ۲۰۲۵).

مروری بر ادبیات پژوهشی نشان می‌دهد که طلاق یکی از پدیده‌های آسیب‌زا در حوزه اجتماعی است که در صورت وقوع، تأثیرات منفی متعددی بر سلامت جامعه، خانواده‌ها و اعضای آن دارد. (کرد زنگنه و همکاران، ۱۴۰۲) این پدیده نه‌تنها زندگی فردی طرفین طلاق را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بلکه به ساختارهای اجتماعی نیز آسیب می‌رساند (صالح بیگی و همکاران، ۱۴۰۳؛ استروبی و همکاران، ۲۰۲۱). با توجه به پیامدهای منفی طلاق، ازجمله افزایش نرخ افسردگی، بیماری‌های جسمانی-روانی و حتی مرگ‌ومیر در افراد مطلقه، توجه به عوامل کمک‌کننده برای تسهیل سازگاری پس از طلاق ضروری است (کرد زنگنه و همکاران، ۱۴۰۳؛ استروبی و همکاران، ۲۰۲۱). تحقیقات نشان داده‌اند که تاب‌آوری روان‌شناختی نقش اساسی در بازسازی زندگی پس از فقدان و به‌ویژه طلاق ایفا می‌کند (فرست، ۲۰۲۴). تاب‌آوری به‌عنوان توانایی افراد در مقابله با تنش‌ها، بازیابی تعادل روانی و سازگاری با شرایط جدید، از عوامل کلیدی در غلبه بر چالش‌های زندگی پس از طلاق شناخته شده است (خانجانی، ۱۴۰۲).

تاب‌آوری تحت تأثیر عوامل متعددی شکل گرفته و حفظ می‌شود؛ یکی از عوامل پیش‌بینی‌کننده که در سال‌های اخیر در ایجاد و حفظ تاب‌آوری موردتوجه قرار گرفته است، متغیرهای مذهبی و معنوی است. این متغیرها به‌عنوان عوامل محافظتی در برابر آشفتگی‌های روانی شناخته شده‌اند (هو و همکاران، ۲۰۲۵^۳). نتایج تحقیقات تجربی نشان داده‌اند که باورهای

1. Kondal, S., & et al

2. Melnychuk, I. Y.

3. Yoo, H., & et al

مذهبی و اُنس با آموزه‌های دینی، نقش سپر دفاعی در برابر عوامل مخرب و تنش‌زای محیطی ایفا می‌کنند و از مؤثرترین تکیه‌گاه‌های روانی به شمار می‌رود (خطیب و همکاران، ۱۴۰۱؛ سولویوا^۱، ۲۰۲۴؛ میلر و همکاران، ۲۰۲۵^۲). به عبارت دیگر، این عوامل به افراد کمک می‌کنند تا در شرایط بحرانی، از نظر روانی آرام بمانند و با اعتماد به نفس بیشتری با چالش‌ها روبرو شوند (بشارت و حسینی، ۱۴۰۱). از طرفی دیگر، برخی مطالعات نشان داده‌اند، افرادی که زندگی آنها معنای بیشتری دارد بهتر می‌توانند با اضطراب و چالش‌های زندگی مقابله کنند. این افراد نه تنها توانایی پردازش اطلاعات جدید را دارند، بلکه چشم‌انداز وسیع‌تر و مثبت‌تری برای آینده خود دارند. معنا در زندگی یک مهارت مقابله‌ای مفید است که به انسان کمک می‌کند تا از اوقات خوب لذت ببرد و اوقات بد را تحمل کند (آدزیم و همکاران، ۲۰۲۴^۳). بر اساس نظریه معنا درمانی فرانکل (۱۹۶۹)، انسان در هر موقعیتی، حتی در لحظات دشوار زندگی، می‌تواند به دنبال معنا باشد. وجود معنا در زندگی باعث بهبود کیفیت زندگی و افزایش انگیزه برای حرکت به سمت اهداف متعالی می‌شود.

با توجه به شیوع رو به رشد طلاق در جوامع و تأثیرات مخرب آن بر سلامت روانی و اجتماعی افراد مطلقه، شناسایی عوامل مذهبی-معنوی به عنوان منابع حمایتی در برابر آسیب‌های ناشی از این پدیده ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. در پژوهش حاضر با بررسی نقش میانجی‌گری معنای زندگی در رابطه بین اُنس با قرآن و تاب‌آوری روان‌شناختی، به رفع یک شکاف مهم در ادبیات پژوهشی اهتمام شد. مطالعات داخلی و خارجی نشان می‌دهد که متغیرهای مذهبی-معنوی مانند اُنس با قرآن می‌تواند به مثابه عوامل محافظتی در برابر استرس و اضطراب ناشی از طلاق عمل کند (قادری و همکاران، ۱۴۰۱؛ خطیب و همکاران، ۱۴۰۱؛ میلر و همکاران، ۲۰۲۵). این عوامل از طریق ایجاد امید، افزایش انگیزه و فراهم کردن چارچوبی معنادار برای درک رویدادهای منفی، به افراد کمک می‌کند تا با چالش‌های زندگی پس از طلاق مقابله کنند (بشارت و حسینی، ۱۴۰۱؛ میلر و همکاران، ۲۰۲۵).

یکی از شکاف‌های مهم در ادبیات پژوهشی، عدم توجه به نقش معنا در زندگی به عنوان پل ارتباطی بین اُنس با قرآن و تاب‌آوری روان‌شناختی است. درحالی‌که نظریه معنا درمانی فرانکل (۱۹۶۹) وجود معنا را کلید مقابله با استرس و بهبود کیفیت زندگی می‌داند، مطالعات تجربی محدودی به بررسی این مکانیسم در زمینه طلاق پرداخته‌اند. این شکاف در جوامعی با بافت فرهنگی و مذهبی عمیق مانند ایران (جایی که قرآن منبع اصلی الهام‌بخش زندگی شناخته می‌شود)، برجسته‌تر است. همچنین، مدل‌های نظری جامع که به طور هم‌زمان نقش متغیرهای مذهبی، معنویت و تاب‌آوری را در زندگی پس از طلاق مفهوم‌پردازی کند، بسیار اندک است (کوندال و همکاران، ۲۰۲۴).

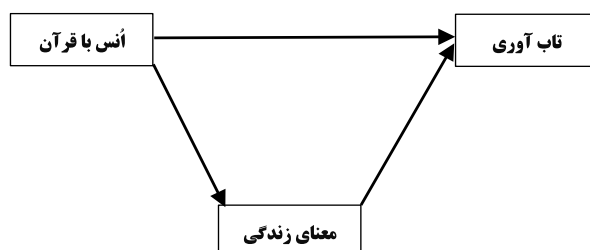
مطالعه حاضر اهمیت نظری و کاربردی دارد؛ از دیدگاه نظری، با توسعه یک مدل ساختاری جامع که نقش میانجی معنا در زندگی را در رابطه بین اُنس با قرآن و تاب‌آوری روان‌شناختی میان افراد مطلقه آزمون می‌کند، به تعمیق درک افراد از مکانیسم‌های روان‌شناختی مؤثر بر سازگاری پس از طلاق کمک می‌کند. این رویکرد ضمن تلفیق نظریه‌های موجود در حوزه معناشناسی فرانکل (۱۹۶۹) و تاب‌آوری روان‌شناختی (فرست، ۲۰۲۴)، چارچوبی نوآورانه برای تبیین تأثیر متغیرهای مذهبی-معنوی در سلامت روانی ارائه می‌دهد. از دیدگاه کاربردی، یافته‌های این پژوهش می‌تواند زمینه‌ساز طراحی مداخلات روانشناختی-معنوی مبتنی بر آموزه‌های قرآنی شود تا به افراد مطلقه کمک کند که نه فقط با چالش‌های زندگی پس از طلاق مقابله کنند، بلکه از طریق تقویت معنای زندگی، به سطح بالاتری از رضایت‌مندی و رشد شخصی دست یابند. این رویکرد در جوامع اسلامی با تأکید بر ارزش‌های دینی می‌تواند به مثابه یک راهبرد پیشگیرانه و درمانی مؤثر عمل کند. بنابراین، هدف اصلی این پژوهش، بررسی نقش میانجی معنای زندگی در رابطه بین اُنس با قرآن و تاب‌آوری روان‌شناختی

1. Solovyeva, S. L.

2. Miller, A. A., & et al

3. Adzim, A. F., & et al

در میان افراد دارای تجربه طلاق بود. مدل مفهومی این مطالعه، چگونگی ارتباط اُنس با قرآن، معنای زندگی و تاب‌آوری روان‌شناختی را به صورت نمودار یک ارائه می‌دهد.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

شیوه اجرای پژوهش

۱. روش پژوهش

پژوهش حاضر که از نظر هدف، بنیادی است به شیوه غیرآزمایشی از نوع توصیفی - همبستگی انجام شد و برای آزمون مدل مفهومی پیشنهادی، از رویکرد مدل‌یابی معادلات ساختاری (SEM) استفاده شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری توصیفی و استنباطی شامل ضریب همبستگی پیرسون، تحلیل مسیر و تحلیل رگرسیون چند متغیره در نرم‌افزارهای SPSS نسخه ۲۲ و AMOS نسخه ۲۳ انجام شد.

پس از طراحی و آماده‌سازی پرسش‌نامه‌ها به صورت فرم‌های برخط، از طریق فراخوان در گروه‌های فعال شبکه‌های اجتماعی (بله، روبیکا، ایتا و تلگرام) مرتبط با خانواده و طلاق، افراد ساکن استان البرز با شرایط ورود دعوت به مشارکت شدند. برای رعایت کامل ملاحظات اخلاقی و حفظ حقوق شرکت‌کنندگان، فایل راهنمای جامعی همراه با پرسش‌نامه‌ها ارسال گردید که شامل توضیحات دقیق درباره اهداف پژوهش، محرمانه بودن اطلاعات، نحوه استفاده از داده‌ها و داوطلبانه بودن مشارکت بود. به شرکت‌کنندگان اعلام شد که در هر مرحله از پژوهش، می‌توانند بدون نیاز به ارائه دلیل، از ادامه همکاری خودداری کنند. فضایی اختصاصی برای اعلام رضایت آگاهانه پیش از آغاز تکمیل پرسش‌نامه‌ها فراهم شد و همچنین راهنمایی‌های لازم برای پاسخ‌دهی به پرسش‌نامه‌ها به صورت دقیق ارائه شد تا شرکت‌کنندگان در طول فرآیند احساس راحتی و اطمینان داشته باشند.

۲. جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه افراد مطلقه ساکن استان البرز در سال ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بود. با توجه به عدم دسترسی به آمار رسمی و به روز از تعداد دقیق این افراد، برآورد حجم جامعه آماری بر اساس داده‌های ثانویه و تحلیل‌های اولیه پژوهشگران صورت گرفت. داده‌های ثانویه مورداستفاده شامل گزارش‌ها و اطلاعات منتشرشده در منابع عمومی و آماری غیررسمی بود که با بررسی و ترکیب آنها، حجم جامعه به طور تقریبی حدود ۸۰۰۰ نفر تخمین زده شد. نمونه‌گیری به روش در دسترس و از طریق فراخوان آنلاین در گروه‌های فعال شبکه‌های اجتماعی مرتبط با حوزه خانواده و طلاق انجام شد. برای تعیین حجم نمونه، از معیارهای پذیرفته‌شده در مطالعات مدل‌یابی معادلات ساختاری و اصول نمونه‌گیری در پژوهش‌های کمی استفاده شد. با در نظر گرفتن دسترسی عملی به جامعه هدف، ضرورت کفایت آماری در برازش مدل و پیش‌بینی احتمال ریزش پاسخ‌دهندگان، حجم نمونه اولیه برابر با ۴۰۰ نفر تعیین شد.

ملاک ورود به پژوهش عبارت بود از: داشتن تجربه طلاق، گذشت حداقل ۲ سال از طلاق، عدم ازدواج مجدد پس از طلاق، داشتن سواد خواندن و نوشتن و توانایی پاسخ‌گویی به پرسش‌نامه‌های آنلاین و تمایل به شرکت در پژوهش. معیارهای خروج از پژوهش عبارت بود از: ازدواج مجدد پس از طلاق، برگشت به ازدواج قبلی، داشتن سابقه طلاق کمتر از ۲ سال، عدم توانایی در پاسخ به پرسش‌نامه‌ها و عدم تمایل به ادامه همکاری در پاسخ به پرسش‌نامه‌ها. پس از گردآوری داده‌ها، بررسی کیفی پرسش‌نامه‌ها انجام شد و ۲۵ پرسش‌نامه به دلیل ناقص بودن یا الگوی پاسخ‌گویی غیرمنطقی از تحلیل کنار گذاشته شد. درنهایت، داده‌های ۱۷۵ شرکت‌کننده با پرسش‌نامه‌های کامل و معتبر برای تحلیل‌های آماری نهایی مورد استفاده قرار گرفت.

۳. ابزار پژوهش

الف) پرسش‌نامه معنای زندگی^۱ (MLQ): پرسش‌نامه معنای زندگی توسط استگر، فریزر، اویشی و کالر^۲ در سال (۲۰۰۶) برای ارزیابی معنا و تلاش برای یافتن آن ارائه شد. این محققان برای ساخت این ابزار ۴۴ گویه تهیه کردند و سپس با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی به دو عامل وجود معنا در زندگی و جستجوی معنا در زندگی با مجموع ۱۷ گویه دست یافتند و سپس در یک تحلیل عاملی تأییدی با حذف گویه به ساختار مناسب دو عاملی با ۱۰ گویه دست یافتند. این پرسش‌نامه که در طیف ۷ درجه‌ای لیکرت ارائه شده است، در ایران توسط مصرآبادی و همکاران^۳ (۲۰۱۳) اعتبار یابی شده است. روایی و پایایی این مقیاس هم در نسخه اصلی و هم در نسخه هنجار شده با دو خرده مقیاس وجود معنا در زندگی و جستجوی معنا در زندگی تأیید شده است؛ به طوری که اعتبارسنجی پرسش‌نامه معنا در زندگی که در سال ۲۰۱۸ توسط سینگ و دیگران انجام شد، نشان داد که پرسش‌نامه معنا در زندگی روایی و پایایی مناسب و بالایی دارد و آلفای کرونباخ برای زیرمقیاس حضور ۰/۸۱ و برای زیر مقیاس جستجو ۰/۷۸ محاسبه شده است. بر اساس بررسی مصرآبادی و همکاران (۲۰۱۳) پرسش‌نامه معنا در زندگی پایایی و روایی بالایی دارد و آلفای کرونباخ بین ۰/۸۲ تا ۰/۸۷ گزارش شده است. در پژوهش حاضر نیز پایایی کل پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۷ به دست آمد.

ب) پرسش‌نامه اُنس با قرآن: این پرسش‌نامه توسط خادمی (۱۳۸۹) به منظور سنجش میزان تعامل عاطفی، شناختی و عملی افراد با قرآن و آموزه‌های آن تدوین شد که شامل ۲۰ گویه در طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت است. روایی محتوایی این پرسش‌نامه توسط خادمی (۱۳۸۹) تأیید شده است و پایایی این ابزار با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۵ گزارش شده است. در پژوهش حاضر پایایی این پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۴ به دست آمد.

ج) مقیاس تاب‌آوری^۴ کانر و دیویدسون (CD-RIS): این مقیاس توسط کانر و دیویدسون^۵ در سال (۲۰۰۳) ساخته شده است که شامل ۲۵ گویه در طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت است که برای اندازه‌گیری قدرت مقابله با فشار روانی طراحی شده است. این مقیاس اگرچه ابعاد مختلف تاب‌آوری را می‌سنجد، اما دارای یک نمره کل است. روایی این مقیاس به روش تحلیل عوامل و روایی همگرا و واگرا و پایایی آن به روش باز آزمایی و آلفای کرونباخ توسط سازندگان آزمون در گروه‌های مختلف عادی و درخطر تأیید شده است (کانر و همکاران، ۲۰۰۳). پرسش‌نامه مذکور توسط ظریفی و همکاران (۱۳۹۵) در ایران هنجاریابی شده است که پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۷ گزارش شده است. در پژوهش حاضر پایایی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۸۵ به دست آمد.

1. The Meaning of Life Questionnaire

2. Steger, M. F., & et al

3. Mesrabadi, J., & et al

4. Resilience Scale

5. Connor, K. M., & Davidson, J. R.

یافته‌های پژوهش

براساس داده‌های جمعیت‌شناختی، از میان ۱۷۵ شرکت‌کننده، ۴۰٪ دارای فرزند از ازدواج قبلی و ۶۰٪ فاقد فرزند بودند. همچنین، بیشترین فراوانی تحصیلی مربوط به گروه دیپلم و فوق‌دیپلم با ۳۲/۶٪ بود. در بخش سنی، بیشترین شرکت‌کنندگان در گروه سنی ۳۱ تا ۴۱ سال (۳۹/۴٪) قرار داشتند. با توجه به نتایج تحلیل‌های توصیفی، میانگین و انحراف استاندارد تاب‌آوری $9/72 \pm 35/14$ ، معنای زندگی $7/86 \pm 31/38$ و انس با قرآن $11/83 \pm 34/27$ بود.

جدول ۱. بررسی پیش‌فرض نرمالیتی

متغیر	کلموگروف اسمیرنوف	سطح معناداری
تاب‌آوری	۰/۹۹۸	۰/۲۷۲
معنای زندگی	۰/۷۵۲	۰/۷۰۸
انس با قرآن	۰/۷۹۹	۰/۵۴۵

در پژوهش حاضر برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌های متغیرهای اصلی از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شد. نتایج این آزمون در جدول ۱ ارائه شده است. از آنجاکه مقادیر سطح معناداری برای هر سه متغیر بیشتر از ۰/۰۵ گزارش شد، می‌توان نتیجه گرفت که توزیع داده‌ها از نرمال بودن برخوردار است و استفاده از آزمون‌های پارامتریک در تحلیل‌های بعدی موجه و قابل‌اتکاست.

جدول ۲. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳
تاب‌آوری	۱	-	-
معنای زندگی	۰/۶۲۹**	۱	-
انس با قرآن	۰/۲۸۷**	۰/۲۰۵**	۱

* $P < 0.05$ / ** $P < 0.01$

یافته‌های مربوط به جدول ۲ نشان می‌دهد که انس با قرآن با تاب‌آوری ($p < 0.01$) و معنای زندگی ($p < 0.01$) رابطه مثبت و معناداری دارد. همچنین، بین معنای زندگی با تاب‌آوری همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد ($p < 0.01$).

جدول ۳. ضرایب استاندارد اثر مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرهای برون‌زا و میانجی بر تاب‌آوری روان‌شناختی

مسیر مدل	اثر مستقیم (CI٪۹۵)	اثر غیرمستقیم (CI٪۹۵)	اثر کل (CI٪۹۵)
انس با قرآن → معنای زندگی	$\beta = 0/205 [0/057, 0/341]$	---	$\beta = 0/205 [0/057, 0/341]$
معنای زندگی → تاب‌آوری	$\beta = 0/102 [0/085, 0/113]$	$\beta = 0/122 [0/034, 0/216]$	$\beta = 0/224 [0/133, 0/313]$
انس با قرآن → تاب‌آوری	---	$\beta = 0/613 [0/513, 0/692]$	$\beta = 0/613 [0/513, 0/692]$

در پژوهش حاضر برای بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم انس با قرآن با میانجی‌گری معنای زندگی بر تاب‌آوری افراد مطلقه، مدل فرضی بر اساس پیشینه نظری و تجربی طراحی شد که برای ارزیابی مدل فرضی این پژوهش، ابتدا با استفاده از روش حداکثر درست‌نمایی، پارامترها برآورد شد. پارامترهای برآورد شده شامل ضرایب اثر مستقیم، ضرایب اثر غیرمستقیم

و ضرایب اثر کل است که در جدول ۳ ارائه شده است. در این جدول، روابط علی در مدل میانجی را با ضرایب استاندارد شده و فواصل اطمینان ۹۵ درصد نشان می دهد؛ متغیر انس با قرآن اثر مستقیمی بر تاب آوری ندارد، اما اثر غیرمستقیم معناداری از طریق معنای زندگی دارد $[\beta = 0.613, 0.513, 0.692]$ ، که نقش معنای زندگی به عنوان میانجی را برجسته می کند. معنای زندگی نیز هم اثر مستقیم $[\beta = 0.113, 0.085, 0.102]$ و هم اثر غیرمستقیم $[\beta = 0.216, 0.334, 0.122]$ بر تاب آوری دارد. همچنین، انس با قرآن اثر مستقیم معناداری بر معنای زندگی دارد $[\beta = 0.341, 0.057, 0.205]$ ، اما اثر غیرمستقیم وجود ندارد. عدم قرار داشتن صفر در تمام فواصل اطمینان، معناداری آماری اثرات را تأیید می کند. این یافته ها ساختار مدل میانجی و اهمیت معنای زندگی در رابطه بین انس با قرآن و تاب آوری را تأکید می کنند.

جدول ۴. شاخص های برازش مدل آزمون شده پژوهش

شاخص های مربوط به برازش مدل	مقدار به دست آمده	دامنه مورد قبول	نتیجه برازش
مجذور خی	۱/۳۲۵	$3 \leq$	تأیید مدل
خی دو بر درجه آزادی	۱/۳۲۵	$x^2/df < 3$	تأیید مدل
نیکویی برازش	۰/۹۹	$GFI > 0.90$	تأیید مدل
شاخص نیکویی برازش انطباقی	۰/۹۹	$AGFI > 0.90$	تأیید مدل
شاخص برازش مقایسه ای	۰/۹۹	$CFI > 0.90$	تأیید مدل
شاخص برازش هنجار شده	۰/۹۸	$NFI > 0.90$	تأیید مدل
خطای ریشه مجذور میانگین تقریب	۰/۰۴۳	$RMSEA \leq 0.10$	تأیید مدل

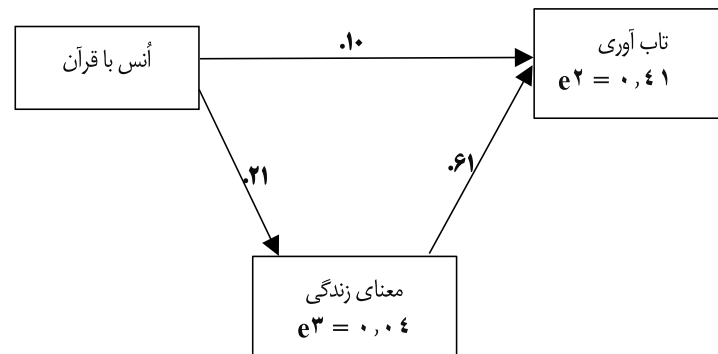
در ارزیابی برازش مدل ساختاری، معیارهای استاندارد موجود در متون معتبر روش های کمی و مدل یابی معادلات ساختاری هو و بنتلر^۱ (۱۹۹۹)، بایرن^۲ (۲۰۱۳) و کلین^۳ (۲۰۱۵) مبنای عمل قرار گرفت. نتایج حاصل از تحلیل برازش مدل در جدول ۴ خلاصه شده است. بر اساس مقادیر به دست آمده، تمامی شاخص ها در دامنه های مورد قبول قرار دارند. به طور خاص، شاخص خی دو تقسیم بر درجه آزادی برابر ۱/۳۲۵ محاسبه شد که کمتر از مقدار مرجع ۳ است و نشان از برازش مناسب مدل دارد (بایرن، ۲۰۱۳). همچنین، شاخص GFI برابر با ۰/۹۹، AGFI برابر با ۰/۹۹، CFI برابر با ۰/۹۹ و NFI برابر با ۰/۹۸ به دست آمد که بالاتر از حداقل آستانه پذیرفته شده ۰/۹۰ است (هو و بنتلر، ۱۹۹۹). همچنین، شاخص RMSEA برابر با ۰/۰۴۳ گزارش شد که در محدوده ایده آل (کمتر از ۰/۰۵) قرار دارد و نشان از برازش بسیار خوب مدل دارد (هو و بنتلر، ۱۹۹۹؛ براون و سودک، ۱۹۹۳)^۴؛ بنابراین، مدل تجربی پژوهش دارای برازش مناسبی با داده های تجربی است و فرضیه های مرتبط با روابط ساختاری درون مدل مورد حمایت قرار گرفتند.

1. Hu, L., & Bentler, P. M.

2. Byrne, B. M.

3. Kline, R. B.

4. Browne, M. W., & Cudeck, R.

شکل ۲: مدل تجربی پژوهش در حالت ضرایب استاندارد

با توجه به شاخص‌های نکویی برازش که در جدول ۴ گزارش شده است، مدل تجربی ارائه شده در شکل ۲ از برازش مطلوبی برخوردار است.

نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین اُنس با قرآن با تاب‌آوری روان‌شناختی پس از طلاق در افراد مطلقه با نقش واسطه‌ای معنای زندگی بود. نتایج حاصل از آزمون نشان داد که اُنس با قرآن رابطه مثبت و معناداری با افزایش معنای زندگی افراد مطلقه دارد. این یافته با مطالعات نورمحمدی (۱۴۰۰)، نجفی ثانی و همکاران (۱۳۹۱)، صف‌آرا و همکاران (۱۳۹۹)، سالم‌ن و لی^۱ (۲۰۱۹)، آدزیم و همکاران (۲۰۲۴) همسو است. نورمحمدی (۱۴۰۰) در پژوهش خود بر نقش عقاید دینی در امیدوار نگه داشتن افراد و ایجاد انگیزه و هدفمندی تأکید کرد و نشان داد که مراجعه به منابع دینی می‌تواند به افراد کمک کند تا در موقعیت‌های دشوار، امید به زندگی را حفظ کنند. آیه شریفه «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا» (جن: ۱۷) نشان می‌دهد که دوری از یاد خدا و آموزه‌های دینی می‌تواند انسان را به سوی سختی‌ها و رنج‌های بیشتر سوق دهد و پیوستن به یاد خدا و انس با قرآن می‌تواند به انسان کمک کند تا از این مشکلات نجات یابد و معنا و هدفی برای زندگی پیدا کند. از این رو، اُنس با قرآن به مثابه یکی از ابعاد عقاید دینی، می‌تواند به افراد کمک کند تا معنا و هدفی برای زندگی پیدا کنند این یافته با نظریه معنا درمانی فرانکل (۱۹۶۹) یعنی، جستجوی معنا به عنوان یک مکانیسم مقابله‌ای در برابر استرس همخوانی دارد.

نجفی ثانی و همکاران (۱۳۹۱) نیز نشان دادند که اُنس با قرآن با شادی و ایجاد معنا در زندگی مرتبط است. این موضوع با مدل تاب‌آوری روان‌شناختی فرست (۲۰۲۴) تطبیق دارد؛ یعنی تاب‌آوری نه تنها نتیجه مستقیم مکانیسم‌های مقابله‌ای است، بلکه تحت تأثیر عوامل معنوی و معنای زندگی نیز قرار می‌گیرد. همچنین، صف‌آرا و همکاران (۱۳۹۹) نشان دادند که آموزش مهارت‌های معنوی می‌تواند به افراد کمک کند تا مشکلات هیجانی خود را کاهش دهند و با ایجاد انگیزه و قدرت، به سوی اهداف متعالی پیش روند. سالم‌ن و لی (۲۰۱۹) نیز تأکید کردند که مراجعه به منابع معنوی می‌تواند به افراد در درک بهتر از زندگی و کاهش اضطراب کمک کند. این موضوع با هین و همکاران (۲۰۲۵) همخوانی دارد که نقش دین را در کاهش پیامدهای منفی طلاق گزارش کردند. آدزیم و همکاران (۲۰۲۴) نیز نشان دادند که معنا در زندگی به مثابه یک مهارت مقابله‌ای می‌تواند به افراد کمک کند تا از اوقات خوب لذت ببرند و اوقات بد را تحمل کنند. این نتیجه با عیسی نژاد و علیزاده (۱۳۹۹) هماهنگ است؛ زیرا آنها نشان دادند که استفاده از سبک‌های مقابله‌ای سازگارانه می‌تواند افراد را مستعد رشد پس از آسیب کند.

نتایج مذکور با توجه به نقش قرآن به عنوان یک منبع الهام بخش در جوامع اسلامی، می تواند تبیین شوند. قرائت و تدبر در آیات قرآنی نه تنها به اصلاح باورها و شناخت های منفی ناشی از طلاق کمک می کند (عیسی نژاد و علیزاده، ۱۳۹۹)، بلکه افراد را به بازنگری در اهداف وجودی خود ترغیب می کند. در این چارچوب، معنا در زندگی به عنوان یک «ضربه گیر» در برابر استرس عمل می کند (ملنچوک، ۲۰۲۵) و به افراد مطلقه کمک می دهد تا از تفسیر مثبت تری از رویدادهای زندگی برخوردار شوند. یافته های پژوهش حاضر با مطالعات پیشین هم راستا است و نشان می دهد که انس با قرآن می تواند به افراد مطلقه کمک کند تا معنا و هدفی برای زندگی پیدا کنند، مشکلات هیجانی خود را کاهش دهند و انگیزه و قدرت لازم برای مقابله با چالش های پس از طلاق را کسب کنند. این نتیجه با نظریه معنا درمانی فرانکل (۱۹۶۹) و مدل تاب آوری روان شناختی (فرست، ۲۰۲۴) تلفیق می شود؛ یعنی تاب آوری نه تنها نتیجه مستقیم مکانیسم های مقابله ای است، بلکه تحت تأثیر عوامل معنوی و معنای زندگی نیز قرار می گیرد.

نتایج دیگر پژوهش نشان داد که انس با قرآن رابطه مثبت و معناداری با افزایش تاب آوری روان شناختی پس از طلاق دارد. این یافته با نتایج مطالعات پیشین از جمله پژوهش های پوربرابر و یعقوبی (۱۴۰۰)، کاسن و همکاران^۱ (۲۰۱۲)، مک اینتایر و دانکن^۲ (۲۰۱۳)، لوندمارک و رادوک^۳ (۲۰۲۵)، لیمن و همکاران (۲۰۲۴)، بلد و کازوماک (۲۰۲۴) همسو است. پوربرابر و یعقوبی (۱۴۰۰) در پژوهش خود نشان دادند که معنویت درمانی باعث افزایش تاب آوری و بهبود نگرش فرد نسبت به چالش های زندگی می شود. این موضوع با مدل تاب آوری روان شناختی (فرست، ۲۰۲۴) تطبیق دارد؛ یعنی تاب آوری نه تنها نتیجه مستقیم مکانیسم های مقابله ای است، بلکه تحت تأثیر عوامل معنوی و معنای زندگی نیز قرار می گیرد. کاسن و همکاران (۲۰۱۲) نیز در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که دین داری می تواند به توسعه تاب آوری در افراد در معرض خطر افسردگی کمک کند. این نتیجه با سالمن و لی (۲۰۱۹) همخوانی دارد؛ یعنی معنویت به عنوان مکانیسم مقابله ای ارزشمند در کنار آمدن با استرس عمل می کند. مک اینتایر و دانکن (۲۰۱۳) نیز نشان دادند که افرادی که از مقابله مذهبی مثبت (مانند توسل به خدا) استفاده می کنند، تاب آوری بیشتری نسبت به کسانی که از مقابله منفی استفاده می کنند، دارند. این نتایج را می توان با نقش انس با قرآن در بازسازی نظام معنایی افراد پس از تجربه طلاق تبیین کرد. قرائت و تدبر در آیات قرآن، افزون بر اصلاح باورها و شناخت های منفی ناشی از طلاق، افراد را به بازاندیشی در اهداف، ارزش ها و معنای زندگی ترغیب می کند. (عیسی نژاد و علیزاده، ۱۳۹۹) در چنین فرایندی، معنای زندگی با ایفای نقش یک منبع روان شناختی محافظت کننده، ظرفیت افراد را برای تفسیر سازگارا نه تر رویدادهای تنش زا افزایش داده و اثرات منفی استرس را کاهش می دهد (ملنچوک، ۲۰۲۵). این تبیین با آموزه های قرآن کریم نیز همخوانی دارد؛ چنانکه خداوند متعال در آیه ۲۸ سوره رعد می فرماید: «أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»؛ این آموزه بر نقش یاد خدا در دستیابی به آرامش درونی تأکید دارد؛ آرامشی که می تواند احساس تنهایی و ناامیدی را کاهش داده و سازگاری با چالش های پس از طلاق را تسهیل کند. این فرایند از طریق تقویت مشارکت معنوی، نوع دوستی، سپاسگزاری، بخشش و آرامش درونی، زمینه ارتقای سازگاری روان شناختی افراد را فراهم می کند (صف آرا و همکاران، ۱۳۹۹). یافته های این پژوهش نشان می دهند که انس با قرآن می تواند به افراد مطلقه کمک کند تا آرامش درونی و مقاومت روانی در برابر استرس کسب کنند، از طریق مشارکت معنوی و بخشش، نگرش مثبت نسبت به زندگی را بازسازی کنند و به عنوان یک مکانیسم مقابله ای، از اضطراب و افسردگی ناشی از طلاق کاسته و انگیزه حرکت به سوی اهداف جدید را افزایش دهند.

یافته آخر پژوهش نشان داد که معنای زندگی در رابطه بین انس با قرآن و تاب آوری روان شناختی پس از طلاق در افراد

1. Kasen, S., & et al

2. McIntire, L., & Duncan, R.

3. Lundmark, M., & Raddock, E.

مطلقه نقش واسطه‌ای ایفا می‌کند. این یافته با نتایج مطالعات اکبری و همکاران (۱۳۹۸)، آدزیم و همکاران (۲۰۲۴) همسو است. اکبری و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که دین‌داری و سازه‌های روان‌شناختی مثبت، افراد را در مواجهه با مشکلات زندگی از شرایط مطلوب‌تری از لحاظ معنا و کیفیت زندگی برخوردار می‌کند. این موضوع با نظریه معنا درمانی فرانکل (۱۹۶۹)، یعنی جستجوی معنا به عنوان یک مکانیسم مقابله‌ای در برابر استرس (ملنچوک، ۲۰۲۵) هماهنگ است. این یافته‌ها همچنین با نظریه سیلگمن همخوانی دارد؛ یعنی مراجعه به منابع دینی باعث افزایش امید و خوش‌بینی می‌شود که به نوبه خود به سازگاری بهتر در موقعیت‌های بحرانی کمک می‌کند (حسین‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵). در تبیین نقش واسطه‌ای معنای زندگی در رابطه بین اُنس با قرآن و تاب‌آوری روان‌شناختی می‌توان گفت که عوامل مذهبی مانند اُنس با قرآن با تشویق فرد به توکل به خدا، صبر و شکیبایی در مقابل مشکلات و دوری از ناامیدی، به ایجاد دیدگاهی مثبت نسبت به زندگی کمک می‌کنند. این تغییر در شناخت و دیدگاه زندگی، زمینه را برای افزایش خوش‌بینی و پذیرش مثبت تغییرات فراهم می‌کند؛ که یکی از ابعاد کلیدی تاب‌آوری است (هاشمی و همکاران، ۱۴۰۱). آیه شریفه ۴۵ سوره بقره نشان می‌دهد که نماز و صبر به مثابه دو عنصر کلیدی در زندگی مسلمانان، می‌تواند ابزار مؤثری در مقابله با سختی‌های زندگی باشد. این موضوع به افراد کمک می‌کند تا در مواجهه با چالش‌های پس از طلاق، آرامش درونی و استقامت روانی کسب کنند. این دیدگاه می‌تواند خوش‌بینی و سبک تفسیر خوش‌بینانه را در فرد فعال کند، که به طور مستقیم بر رویکردهای مقابله‌ای و رشد شخصی پس از بحران تأثیر می‌گذارد.

از نظر استگر و همکاران (۲۰۰۸)، داشتن معنا در زندگی باعث می‌شود انسان به جای غرق شدن در بدبینی و انزوا، به تلاش و فعالیت بپردازد. این موضوع با مدل تاب‌آوری (فرست، ۲۰۲۴) همخوانی دارد؛ یعنی تاب‌آوری نه تنها به مکانیسم‌های مقابله‌ای بستگی دارد، بلکه تحت تأثیر عوامل معنوی و معنای وجودی نیز قرار می‌گیرد. به اعتقاد فرانکل (۱۹۶۹)، معنا در زندگی به عنوان یکی از منابع مهم سازگاری انسان، نقش اساسی در نحوه مواجهه فرد با شرایط دشوار و بحران‌های زندگی ایفا می‌کند. برخورداری از اهداف و ارزش‌های معنادار، به افراد امکان می‌دهد تا رویدادهای چالش‌برانگیز را در چارچوبی هدفمندتر تفسیر کرده و با حفظ امید و انگیزه، مسیر سازگاری با شرایط جدید را هموار می‌کند (فرانکل، ۱۹۶۹؛ اکبری و همکاران، ۱۳۹۸). نتایج این تحقیق مؤید آن است که اُنس با قرآن از طریق افزایش معنای زندگی، نقش مهمی در تقویت تاب‌آوری روان‌شناختی در افراد مطلقه ایفا می‌کند. این یافته با نظریه‌های موجود در حوزه معنا درمانی هماهنگ است و نشان می‌دهد که عوامل دینی-معنوی می‌توانند به عنوان منابع حمایتی در برابر پیامدهای منفی طلاق عمل کنند؛ بنابراین، برنامه‌های مداخله‌ای مبتنی بر آموزه‌های قرآنی و تقویت معنای زندگی می‌تواند به ارتقاء سلامت روانی افراد مطلقه کمک کنند. یافته‌های مهم به دست آمده از مدل پژوهش حاضر بیانگر این است که اُنس با قرآن (به عنوان یک متغیر مذهبی) از طریق افزایش معنای زندگی، نقش مهمی در تقویت تاب‌آوری روان‌شناختی در افراد مطلقه ایفا می‌کند. این موضوع در شرایطی که افراد مطلقه با تحولات عاطفی، اجتماعی و روانی همچون تنهایی، ناامیدی و کاهش حمایت‌های خانوادگی مواجه هستند، اهمیت بیشتری می‌یابد. برای مثال در آیه ۲۸ سوره رعد آمده است که یاد خداوند و اُنس با قرآن منجر به آرامش درونی می‌شود. بنابراین، تکیه بر این منبع الهام‌بخش می‌تواند به افراد مطلقه کمک کند تا در مواجهه با مشکلات زندگی، احساس حمایت و معنا کنند و کمتر تحت تأثیر تنهایی و ناامیدی قرار گیرند. بر مبنای نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر پیشنهاد می‌شود در برنامه‌های مشاوره‌ای و درمانی از اُنس با قرآن به عنوان یک عامل مؤثر در مقابله با آسیب‌های روانی-اجتماعی استفاده شود. این رویکرد نه تنها به کاهش پیامدهای منفی طلاق کمک می‌کند، بلکه می‌تواند در تسهیل سازگاری روانی و افزایش انگیزه و امید فرد نقش داشته باشد. این مداخلات می‌توانند شامل قرائت و تدبر در آیات قرآن، آموزش ذکر و دعا و تمرینات معنوی باشند که به افزایش آرامش درونی و تقویت معنا در زندگی کمک می‌کند.

با توجه به بافت فرهنگی و مذهبی جامعه ایرانی، ضروری است در طراحی برنامه‌های مشاوره‌ای و درمانی به نقش عوامل دینی توجه ویژه‌ای شود. استفاده از این منابع نه تنها با باورهای عمیق فرهنگی افراد هماهنگ است، بلکه باعث افزایش مقبولیت و اثربخشی برنامه‌های آموزشی و درمانی می‌شود. همچنین، برگزاری جلسات گروهی مبتنی بر قرآن فرصتی فراهم می‌کند که افراد ضمن تعامل با یکدیگر از آموزه‌های دینی الهام بگیرند و در مسیر بازسازی زندگی خود قدم بردارند.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که انس با قرآن و معنویت دینی می‌تواند منابعی قدرتمند در ارتقای سلامت روانی و سازگاری با چالش‌های زندگی پس از طلاق عمل باشد؛ بنابراین، طراحی برنامه‌های مشاوره‌ای و درمانی مبتنی بر عوامل دینی، می‌تواند به افزایش کیفیت خدمات روان‌شناختی و تسهیل فرآیند بهبودی افراد مطلقه کمک کند. این رویکرد به‌ویژه در جوامعی با بافت دینی مانند ایران، می‌تواند به‌طور مؤثری به ایجاد محیطی پرمعنا و سالم در سطح فردی و خانوادگی کمک کند.

پژوهش حاضر، مانند دیگر مطالعات تحقیقی، با برخی محدودیت‌های روش‌شناختی و نمونه‌گیری همراه بود. یکی از این محدودیت‌ها، محدود بودن جامعه آماری به افراد مطلقه ساکن در استان البرز است که ممکن است قابلیت تعمیم نتایج به سایر مناطق با شرایط فرهنگی و اجتماعی متفاوت را کاهش دهد. همچنین، روش گردآوری داده‌ها به صورت در دسترس، آنلاین و با استفاده از پرسش‌نامه موجب محدودیت در درک عمیق‌تر متغیرهای مورد مطالعه شد؛ زیرا این روش امکان تعامل مستقیم و درک زمینه‌ای از متغیرهای معنوی و روانی را کاهش می‌دهد. همچنین مقطعی بودن مطالعه و عدم پیگیری بلندمدت شرکت‌کنندگان، توانایی بررسی تحولات زمانی در روابط بین انس با قرآن، معنا در زندگی و تاب‌آوری روان‌شناختی را محدود کرده است.

پیشنهادهای پژوهشی

پیشنهادهای می‌شود که در مطالعات آتی از جامعه‌های گسترده‌تر و روش‌های تحقیق ترکیبی استفاده شود تا دقت و اعتبار یافته‌ها افزایش یابد و درک عمیق‌تری از نقش عوامل دینی و معنوی در سازگاری روانی افراد مواجه با طلاق حاصل شود.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان تأکید می‌کنند که کلیه اصول اخلاقی در انجام و انتشار این پژوهش رعایت شده است. این موضوع توسط تمامی نویسندگان تأیید شده است.

عدم سوء رفتار علمی

مواردی مانند جعل داده‌ها، تحریف نتایج، سرقت ادبی و هرگونه رفتار غیراخلاقی دیگر در این پژوهش به‌طور جدی پرهیز شده است.

مشارکت نویسندگان

تمامی نویسندگان به صورت مساوی در طراحی پژوهش، نگارش مقاله و ویرایش نسخه‌های نهایی مشارکت داشته‌اند.

تعارض منافع

نویسندگان عدم وجود تعارض منافع (Conflict of Interest) را در ارتباط با این پژوهش اعلام می‌کنند. به عبارت دیگر، هیچ‌گونه منافع مالی یا شخصی که بر نتایج تحقیق تأثیرگذار باشد، وجود نداشته است.

حامی مالی

این پژوهش بدون دریافت هرگونه حمایت مالی از سازمان‌های دولتی، تجاری یا غیرانتفاعی انجام شده است.

سپاسگزاری

نویسندگان مقاله از تمامی شرکت‌کنندگان محترم که در انجام این پژوهش نهایت همکاری را با پژوهشگران داشتند، صمیمانه قدردانی می‌کنند.

منابع

- * قرآن کریم (۱۳۷۶). مترجم: مکارم شیرازی، ناصر. تهران: دارالقرآن کریم.
- بشارت، محمدعلی، و حسینی، سیده اسماء (۱۴۰۱). ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس رفتارهای ارتقادهنده سلامت دینی در میان دانشجویان شهر تهران. *نشریه دین و سلامت*، ۱(۲)، ۵۴-۶۵.
- پوربرابر، فاطمه، و یعقوبی، طاهره (۱۴۰۰). تأثیر معنویت بر تاب‌آوری زنان. *نشریه اسلام و سلامت*، ۶(۲)، ۵۹-۶۸.
- جعفری، بی‌تا، مطیع، مهدی، و حاجی اسماعیلی، محمدرضا (۱۴۰۱). بررسی رابطه بین سطح امید به زندگی و نشاط درونی خانواده‌ها با قرائت و انس با قرآن در خانواده متعالی. *نشریه سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت*، ۶(۲)، ۱-۱۰.
- حسین زاده، مهدی، رجبی واسوکلایی، قاسم، موسوی، سید مسعود، پور شرعیاتی، فاطمه، و جوانی، علی (۱۳۹۵). ارتباط انس با قرآن و سلامت روانی در بین دانشجویان دانشکده پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران. *نشریه طب و تزکیه*، ۲۵(۱)، ۲۹-۳۶.
- خادمی، علی (۱۳۸۹). رابطه میزان انس با قرآن و الگوی مصرف در میان کارکنان سازمان‌های دولتی شهرستان ارومیه. *نشریه روان‌شناسی و دین*، ۳(۲)، ۱۰۳-۱۱۸.
- خان جانی، مهدی (۱۴۰۲). پیش‌بینی تاب‌آوری خانواده براساس سبک‌های حل تعارض و ادراک از سلامت خانواده اصلی در زوجین. *نشریه روان‌شناسی فرهنگی*، ۷(۱)، ۲۸۰-۲۹۹.
- خطیب، سید مهدی، آذربایجانی، مسعود، پسندیده، عباس، جان بزرگی، مسعود، و رسول‌زاده طباطبایی، سیدکاظم (۱۴۰۱). تدوین الگوی مفهومی مقابله دینی با استرس براساس قرآن کریم: نظریه داده‌بنیاد. *نشریه روان‌شناسی فرهنگی*، ۶(۱)، ۴۶-۷۵.
- خوش‌رو رودبارکی، طراوت، قربان‌پور لقمجانی، امیر، و بلند، حسن (۱۴۰۲). رابطه سرمایه روان‌شناختی با توانمندی خانواده: نقش میانجی معنای زندگی و حمایت اجتماعی ادراک شده. *نشریه فرهنگی تربیتی زنان و خانواده*، ۱۸(۶۳)، ۱۸۲-۲۱۲.
- شکوهی، مهدی، عبدالله‌زاده، حسن، و محمودی، هیوا (۱۳۹۹). بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی پرسش‌نامه نیازهای معنوی در بیماران مبتلا به سرطان. *نشریه دین و سلامت*، ۸(۲)، ۹-۱۸.
- صالح بیگی، زهره، حاتمی‌ورزنه، ابوالفضل، و فرح‌بخش، کیومرث (۱۴۰۳). شناسایی نقش والدین در سازگاری دختران جوان با طلاق. *نشریه فرهنگی تربیتی زنان و خانواده*، ۹(۶۶)، ۳۳-۵۱.
- صف‌آرا، مریم، خان‌بابایی، مینا، و خان‌بابایی، مینو (۱۳۹۹). تأثیر آموزش مهارت‌های معنوی بر ارتقاء کیفیت زندگی و امید به زندگی مادران دارای کودک کم‌توان ذهنی. *نشریه روان‌شناسی افراد استثنایی*، ۱۰(۳۷)، ۱۶۱-۱۸۰.
- ظریفی، مجتبی، هنری، حبیب، و بحر العلوم، حسن (۱۳۹۵). ویژگی‌های روان‌سنجی و هنجاریابی نسخه فارسی پرسش‌نامه تاب‌آوری در دانش‌آموزان و دانشجویان ورزشکار و غیر ورزشکار. *نشریه مطالعات روان‌شناسی ورزشی*، ۵(۱۵)، ۱۳۱-۱۵۰.
- عبسی‌نژاد، امید، و علیزاده، زینب (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش تقویت مقابله زوجی بر سازگاری زناشویی و راهبردهای مقابله‌ای زوجی. *فصل‌نامه پژوهش‌های کاربردی روان‌شناختی*، ۱۱(۱)، ۶۷-۸۵.
- فروزنده، الهام، و انتظاری، سمیرا (۱۳۹۹). اثربخشی ذهن‌آگاهی با رویکرد شناختی بر دشواری‌های تنظیم هیجانی و تاب‌آوری زنان مطلقه شهر تهران. *نشریه پژوهش‌نامه زنان*، ۱۱(۳۱)، ۲۵-۴۲.
- قادری، زهره، صادق‌نیا، مهرباب، و کرمی‌پور، الله‌کرم (۱۴۰۱). نقش تاب‌آوری روانی در رضایت‌مندی از منظر آموزه‌های قرآن کریم. *نشریه پژوهش‌های ادینی*، ۱۰(۱۹)، ۷۱-۸۲.
- کرد زنگنه، جعفر، و قاسمی‌اردهایی، علی (۱۴۰۲). پیامدهای طلاق برای زنان مطلقه با تأکید بر تفاوت‌های اجتماعی-جمعیتی مرتبط با آن: مطالعه‌ای در شهر اهواز. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۸(۳۵)، ۳۶۳-۳۹۲.
- نجفی ثانی، علیرضا، هاشمی اصل، بی‌بی مرضیه، گلمکانی، ناهید، و جعفرنژاد، فرزانه (۱۳۹۱). بررسی ارتباط انس با قرآن و فعالیت‌های مذهبی با شادمانی در زنان باردار. *نشریه زنان، مامایی و نازایی ایران*، ۱۵(۴۰)، ۲۴-۳۱.
- نورمحمدی، غلامرضا (۱۴۰۰). نقش معنویت بر سلامت جسمی. *نشریه قرآن و طب*، ۶(۴)، ۶۲-۷۱.

هاشمی، زهره، آقاجانی هشتجین، طهمورث، و شکرگزار، علیرضا (۱۴۰۱). رابطه بهزیستی معنوی با سلامت روان، تاب‌آوری و امید به زندگی در بیماران قلبی- عروقی بیمارستان جم شهر تهران. نشریه پژوهش در دین و سلامت، ۸(۳)، ۳۸-۵۲.

References

- Adzim, A. F., Badayai, A. R. A., & Zahrin, S. N. A. (2024). The Relationship Between Meaning of Life and Psychological Well-Being among Hufaz in Malang-Jawa Timur-Indonesia. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 8(17), 75- 86.
- Ahmadi, A., Heidarzadeh, A., Dehghan, M., Safarizadeh, M. H., & Forouzi, M. A. (2023). Spiritual coping strategies: Relationship with physical, anxiety, and depression symptoms of patients with cancer. *Indian Journal of Cancer*, 60(3), 439- 446.
- Blad, M., & Kaczmarek, P. (2024). The Roles of Religion in Building Resilience among Rural Inhabitants: Evidence from a Case Study in Poland. *Rural Theology*, 22(1), 2- 16.
- Browne, M. W., & Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. *Sociological Methods & Research*, 21(2), 230- 258.
- Byrne, B. M. (2013). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*. New York, NY: Routledge.
- Connor, K. M., & Davidson, J. R. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale: (CD-RISC). *Depression and Anxiety*, 18(2), 76- 82.
- First, J. M. (2024). Post-traumatic stress and depression following disaster: examining the mediating role of disaster resilience. *Frontiers in public health*. doi: 10.3389/fpubh.2024.1272909
- Frankl VE. (1969). *the will to meaning: Principles and application of Logo therapy*. New York: World Publishing.
- Hine, B., Roy, E. M., Huang, C. Y., & Bates, E. (2025). Fathers' Experiences of Relationship Breakdown Including Post-Separation Abuse and Parental Alienating Behaviours. *Social Sciences*, 14(1), 31. <https://doi.org/10.3390/socsci14010031>
- Hu, L., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1- 55.
- Jobst, L. J., Bader, M., & Moshagen, M. (2023). A tutorial on assessing statistical power and determining sample size for structural equation models. *Psychological Methods*, 28(1), 207- 221.
- Kasen, S., Wickramaratne, P., Gameroff, M. J., & Weissman, M. M. (2012). Religiosity and resilience in persons at high risk for major depression. *Psychological medicine*, 42(3), 509- 519.
- Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford Press.
- Kondal, S., Aswal, T., & Das, A. (2024). The bridge between spirituality and psychological well-being with life satisfaction. *International Journal of Science and Research*, 13(6), 351-356.
- Lundmark, M., & Raddock, E. (2025). Religious coping in parenting a child with Down syndrome: A case study. *Archive for the Psychology of Religion*, 48(2), 135- 156.
- Lyman, E. M., Marks, L. D., Dollahite, D. C., Leavitt, C. E., Chamberlain, T. M., & Cooper, C. N. (2024). How Do Religious Women Cope with Marital Conflict and Hardship? *Psychology International*, 6(4), 1040- 1052.
- McIntire, L., & Duncan, R. (2013). Associations among religious coping, daily hassles, and resilience. *Archive for the Psychology of Religion*, 35(1), 101- 117.
- Melnychuk, I. Y. (2025). Peculiarities of spiritual and intellectual growth of the individual in the context of perceiving the meaning of life. *Spiritual and intellectual upbringing and teaching of youth in the XXI century*, -(7), 53- 57.
- Mesrabadi, J., Jafariyan, S., & Ostovar, N. (2013). Discriminative and construct validity of meaning in life questionnaire for Iranian students. *International Journal of Behavioral Sciences*, 7(1), 83- 90.
- Miller, A. A., O'Súilleabháin, P. S., Luchetti, M., Terracciano, A., & Sutin, A. R. (2025). Coping Styles as Mediators Between Purpose in Life and Cognitive Function: A Longitudinal Study. *Research on Aging*, 47(3-4), 240-252.
- Rao, G. P., Koneru, A., Nebhineni, N., & Mishra, K. K. (2024). Developing resilience and harnessing emotional intelligence. *Indian Journal of Psychiatry*, 66(2), 255- 261.
- Sajjad, A., & Thakur, S. (2025). The Role of Resilience in Predicting Marital Adjustment and Psychological Well-

- Being among Married People. *Social Science Review Archives*, 3(1), 214- 223.
- Singh, K., Junnarkar, M., Jaswal, S., & Kaur, J. (2018). *Validation of meaning in life questionnaire in Hindi (MLQ-H). Mental Health, Religion and Culture*. 19(5), 448-458.
- Solovyeva, S. L. (2024). Spiritual orientation of the psychological rehabilitation of combatants. *Neurology Bulletin*, 56(2), 197- 209.
- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The meaning in life questionnaire: assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of counseling psychology*, 53(1), 80- 93.
- Stroebe, W., & Stroebe, M. S. (2021). *Beyond marriage: The impact of partner loss on health. In The emerging field of personal relationships*. London: Routledge.
- Tahvilian, M., Foroozandeh, E., & Banitaba, S. M. (2023). Comparing the Effects of Psychodrama with Cognitive Behavioral Therapy on Psychological Well-being of Women with Marital Conflicts. *Women's Health Bulletin*, 10(1), 23- 31.
- Yoo, H., Johnson, L. N., Wagner, K. N., & Cherry, K. A. (2025). The Associations Between Adverse Childhood Experiences, Shared Religious/Spiritual Practices, and Relationship Satisfaction in Couple Therapy: Sessions 1 Through 6. *Journal of Marital and Family Therapy*, 51(1), e12761.